

ชื่อวิทยานิพนธ์ : วิเคราะห์เปรียบเทียบอภิปรัชญาของภิกษุกับภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
: ศึกษากรณีสังฆาภิบาล

ชื่อผู้วิจัย : นางพรศิริ ธนะสังข์

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

- : พระครูประวิตรวรานุกุล, ดร. พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Philosophy),
M.Phil. (Philosophy), Ph.D. (Pali & Buddhism)
- : ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้วิเคราะห์เปรียบเทียบอภิปรัชญาของภิกษุกับภิกษุณี ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษากรณีสังฆาภิบาลมีวัตถุประสงค์ข้อคือ ๑) เพื่อศึกษาสังฆาภิบาลของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาสังฆาภิบาลของภิกษุณี ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสังฆาภิบาลของภิกษุกับภิกษุณี

ผลการวิจัยพบว่าอภิปรัชญาของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอภิปรัชญาที่หนักเรียกว่า ครุภาพ แต่ยังเป็นสเถียรภาพ แก้ไขได้ และสังฆาภิบาลทั้งหมดนั้นเป็นหมวดอภิปรัชญาที่ต้องอาศัยสงฆ์เพื่อออกจากอภิปรัชญา ตั้งแต่ต้นจนตลอด คือ เริ่มต้นอยู่ปริวาสจะต้องขอจากสงฆ์ ต่อจากนั้นประพฤตินั้นต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้ให้ ถ้ามีมูลปฏิบัติสัณหา ชักเข้าอภิปรัชญา ย่อมสำเร็จด้วยสงฆ์อีกจนถึงที่สุดคือขออำนาจ ในหมวดอภิปรัชญาสังฆาภิบาลทั้ง ๑๓ สิกขาบทต้องปรารภสงฆ์ในกรรมตั้งแต่เบื้องต้นและกรรมที่เหลือทั้งหมดแม้กระทั่งภิกษุณี ย่อมต้องอาศัยสงฆ์เช่นเดียวกัน

สังฆาภิบาลฝ่ายภิกษุณีมีจำนวน ๑๗ สิกขาบทมีมากกว่าฝ่ายภิกษุถึง ๔ สิกขาบทสำหรับภิกษุณีต้องอยู่มนต์ ๑๕ ราตรี จะปิดอภิปรัชญาไว้หรือไม่ก็ตาม พระวินัยกำหนดให้ขอและสมาทานมนต์ได้เลย ถ้าต้องการอยู่แบบเก็บวัตรก็พึงเก็บวัตร และเก็บมนต์ก่อนอรุณขึ้น จึงค่อยสมาทานวัตรประพฤตินั้นอาศัยสงฆ์เช่นกัน แต่ต้องทำสังกรรมในสงฆ์ ๒ ฝ่ายเมื่อนำมาเปรียบเทียบแล้ว

การเปรียบเทียบสังฆาภิบาลของภิกษุกับภิกษุณี ภิกษุต้องอภิปรัชญาสังฆาภิบาลแล้ว ต้องอยู่ปริวาสกรรม เมื่ออยู่ปริวาส ๓ ราตรี ควรแก้มนต์นับราตรีอีก ๖ ราตรี จึงอำพรางแต่สำหรับภิกษุณีต้องอยู่มนต์ ๑๕ ราตรี กำหนดให้ขอและสมาทานมนต์ได้เลยไม่ต้องอยู่ปริวาสเหมือนภิกษุ แต่การ

(ข)

ปรับอาบัติต้องอาศัยหมู่สงฆ์เช่นเดียวกัน เพียงแต่ภิกษุณีต้องอาศัยสงฆ์ ๒ ฝ่าย ส่วนภิกษุทำสังฆกรรมฝ่ายภิกษุสงฆ์อย่างเดียว เป็นการลงโทษเพื่อให้ลดมานะทิฐิทางใจเช่นเดียวกัน เพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีล เมื่อกล่าวตามพุทธประสงค์แล้วแม้จำนวนสิกขาบทแตกต่างกันแต่การบัญญัติเพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือประโยชน์ ๑๐ ประการ เพื่อความเป็นอยู่และกฎระเบียบของสงฆ์ที่ดำรงไว้ซึ่งภาวะเครื่องเกื้อหนุนให้ภิกษุและภิกษุณีปฏิบัติตามพระวินัยอย่างได้ผลดีและรักษาพระศาสนาไว้ได้

Thesis Title : The Comparative Analysis of Bhikkhu and Bhikkhunī Offences in Theravada Buddhism: A Case Study of Saṅghādisesa

Researcher : Mrs. Pronsiri Thanasanga

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Ven. Dr. Phrakrupavitvaranuyut, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), M. Phil. (Philosophy), Ph.D. (Pali & Buddhism)
: Asst. Prof. Dr. Poonchai Pantiya, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : November 18, 2016

Abstract

The thesis entitled ‘The Comparative analysis of Bhikkhu and Bhikkhunī Offences in Theravada Buddhism: A Case Study of Saṅghādisesa’ consists of 3 objectives as 1) to study the formal meeting of the Order – Saṅghādisesa for the Theravada Buddhist monk, 2) to explore the formal meeting of the Order – Saṅghādisesa for the Theravada Buddhist female monk and 3) to make a comparative analysis of the formal meeting of the Order – Saṅghādisesa for the Theravada Buddhist monk and female Buddhist monk.

The results revealed that, in Theravada Buddhist disciplinary, the formal meeting of the Order –Saṅghādisesa is considered as the Major Offences or Garukapatti. However, the Saṅghādisesa is a kind of monastic offences which can be corrected through some kinds of punishment or Satekicchā. The rehabilitation can be a complex process involving several steps. In the case when the Saṅghādisesaāpatti has been concealed the state in the process of rehabilitation is Parivāsa, a period probation during which the offending Bhikkhu is stripped of his usual privileges in the Saṅgha and is made to compensate for his offence in ways which segregate him from the regular Bhikkhu. If a Bhikkhu commits the same offence during his Parivāsa, the Saṅgha meet again and send him back to the

beginning (*Mūlāyapaṭikassana*). When the *Parivāsa* has been completed, the *Saṅgha* meet again to assign *Mānatta*. After the *Mānatta* is completed, the *abbhāna* will be performed by the *Saṅgha*. There are 13 *Saṅghādisesa*, the rehabilitation must be performed by the two *Saṅgha* Orders.

There are seventeen *Saṅghādisesa* for *Bhikkhunī*, if a *Bhikkhunī* commits *Saṅghādisesa*, the *Bhikkhu Saṅgha* and *Bhikkhunī Saṅgha* will meet and assign her to perform the *Mānatta* or penance for fifteen nights.

When comparing the *Saṅghādisesa*, the *Bhikkhu* has been committed the *Saṅghādisesa*, he will be assigned to perform the *Parivāsa* for three nights and *Mānatta* for six nights and the *Abbhāna* will be performed by the *Saṅgha*. In case of the *Bhikkhunī*, the *Manatta* will be made for fifteen nights without asking for the *Parivāsa* as the *Bhikkhu*. However, the offending *Bhikkhunī* is to be recognized by the two *Saṅgha* Orders. In case of the offending *Bhikkhu*, it can be performed alone by *Saṅgha* Order. The objective of penalty is to reduce the conceit and for the sake of the purification of morality. According to the Buddha's purposes of monastic legislation, even though there are many different codes of trainings, but its aims are to achieve the excellence of the unanimous Order.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้ ด้วยการได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากท่านผู้มีอุปการคุณทั้งหลาย ขอกราบขอบคุณ พระครูประวิตรวรานุกูต, ดร. ผู้มีเมตตาในการช่วยเหลือด้านวิชาการและการให้กำลังใจในการชี้แนะ ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พูนชัย ปันธิยะ ผู้มีเมตตาและใส่ใจในการช่วยเหลือเสมอมาเป็นอย่างดี ในการตรวจทานชี้แนะ ท่วงดิ่งในสิ่งที่ผิดพลาดทำให้สำเร็จได้ด้วยดี ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่ได้อำนวยความสะดวกเรื่องข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับเอกสารหนังสือ และวิทยานิพนธ์งานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง ขอขอบคุณอนุโมทนาต่อเจ้าหน้าที่ ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษาทุกท่านที่ อำนวยความสะดวกให้และเป็นมิตรที่ดีเสมอมา

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พูนชัย ปันธิยะ ที่ได้ช่วยเหลือเมตตาชี้แนะเป็นกำลังใจให้เสมอมา และขอขอบคุณ พระนิสิตเพื่อนร่วมรุ่นที่ได้เมตตาให้ความรู้ในเรื่องพระวินัย และภาษาบาลี เพื่อความเข้าใจสาระสำคัญในพระไตรปิฎก และช่วยชี้แนะประเด็นในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระอาจารย์ ภิรมณ์ ภูริปโย (เสมารมย์) ถือว่าเป็นพระคุณยิ่ง ขอขอบคุณ ดร. วิโรจน์ วิชัย ที่ช่วยชี้แนะร่วมเป็นกรรมการในการตรวจโครงร่างวิทยานิพนธ์ และให้ประเด็นแง่คิดต่างๆ ในการนำไปคิดต่อยอดทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ คุณปรัชญา สะท้านพ่ายัพ ที่เป็นมิตรที่ดีในการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกทุกอย่าง ทั้งการเดินทางและช่วยในการค้นหาข้อมูลรวบรวมมาเพื่อเรียบเรียงจนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ สุดท้ายนี้ขออุทิศความดีที่ข้าพเจ้าได้ทำและที่เราท่านทั้งหลายเคยได้ทำมาร่วมกัน ขอให้กุศลความดีเหล่านั้นจงย้อนกลับไปให้ท่านรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมด้วยความปลอดภัย เทอญ

นางพรศิริ ธนะสังข์

วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฅ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ อาบัติสงฆาติเสสของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๕
๒.๑ การบัญญัติสิกขาบท	๑๕
๒.๑.๑ ความหมายอาบัติสงฆาติเสส	๒๑
๒.๑.๒ ลักษณะการบัญญัติสิกขาบท	๒๔
๒.๒ พุทธประสงค์การบัญญัติสิกขาบท	๒๕
๒.๒.๑ ประเภตสิกขาบทของอาบัติสงฆาติเสส	๒๗
๒.๒.๒ สมุฏฐานองค์ประกอบของอาบัติสงฆาติเสส	๔๙
๒.๓ การลงโทษเพื่่ออกจากอาบัติสงฆาติเสสของภิกษุสงฆ์	๕๓
๒.๓.๑ วิธีการลงโทษ	๕๔
๒.๓.๒ การทำสังฆกรรมฝ่ายภิกษุสงฆ์	๕๕
๒.๔ มาตรการการป้องกันและแก้ไข	๕๖

๒.๓.๔ วิวาทาธิกรณ์ การปรารภพระธรรมวินัย	๖๐
๒.๓.๕ อนุวาทาธิกรณ์ การโจทก์ด้วยอาบัติ	๖๒
๒.๔.๓ อาปัตตาธิกรณ์การต้องอาบัติ การปรับและแก้ไข	๖๔
๒.๔.๔ กิจจาธิกรณ์ กิจธุระที่สงฆ์ต้องทำ	๖๕
๒.๕ บทสรุป	๖๗
บทที่ ๓ อาบัติสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๖๘
๓.๑ การบัญญัติสิกขาบทอาบัติสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์	๖๘
๓.๑.๑ ภิกษุณีผู้ต้นบัญญัติ	๗๒
๓.๑.๒ ลำดับสิกขาบทของภิกษุณีสงฆ์	๘๓
๓.๒ การลงโทษเพื่อออกจากอาบัติสังฆาติเสสของภิกษุณี	๘๔
๓.๒.๑ ขั้นตอนการลงโทษ	๘๕
๓.๒.๒ การทำสังฆกรรมฝ่ายภิกษุณีสงฆ์	๘๗
๓.๒.๓ การออกจากอาบัติสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์	๙๒
๓.๓ การให้ความเป็นธรรมต่อภิกษุณีตามพระวินัย	๙๕
๓.๓.๑ การระงับอธิกรณ์	๙๗
๓.๓.๒ บุคคลตัวอย่างผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสฝ่ายภิกษุณีสงฆ์	๙๘
๓.๓.๓ ประโยชน์ที่ได้รับความเป็นธรรมจากพุทธบัญญัติ	๙๙
๓.๔ บทสรุป	๑๐๑
บทที่ ๔ วิเคราะห์เปรียบเทียบสังฆาติเสสภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนา	๑๐๓
๔.๑ เปรียบเทียบสังฆาติเสสภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์	๑๐๓
๔.๑.๑ วิเคราะห์เปรียบเทียบ	๑๐๓
๔.๑.๒ โทษของพระวินัยบัญญัติ	๑๐๕
๔.๑.๓ รูปแบบการลงโทษ	๑๐๖
๔.๑.๔ เปรียบเทียบการระงับอธิกรณ์ของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์	๑๐๗
๔.๑.๕ ความเหมือนและความต่างสิกขาบทของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์	๑๐๙
๔.๒ วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการต้องอาบัติสังฆาติเสส	๑๑๑
๔.๒.๑ เหตุปัจจัยภายในตัวบุคคล	๑๑๒
๔.๒.๒ เหตุปัจจัยภายนอก	๑๑๕
๔.๒.๓ เปรียบเทียบการให้ความเป็นธรรมของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์	๑๑๗

๔.๒.๔ เปรียบเทียบความสัมพันธ์สังฆกรรมของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์	๑๒๐
๔.๓ บทสรุป	๑๒๘
๔.๔ ตารางเปรียบเทียบ	๑๓๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๓๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๔
๕.๑.๑ อَابัติสังฆาติเสสของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๓๔
๕.๑.๒ อَابัติสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๓๖
๕.๑.๓ วิเคราะห์เปรียบเทียบอَابัติสังฆาติเสสของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์	๑๓๗
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๓๘
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในงานวิจัยนี้	๑๓๘
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๓๘
บรรณานุกรม	๑๓๙
ภาคผนวก	๑๔๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเรียงลำดับตามคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก สมณตปาสาทิกา สังฆาติเสสชาติมหาวรรคาคติ อรรถกถา	(ภาษาไทย)
กงขา.อ. (บาลี)	=	กงขาวิตรณีนอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)

(๒) การระบุหมายเลขคัมภีร์พระไตรปิฎก

การอ้างพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที. ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๗๐. หมายถึงการอ้างอิงนั้นระบุถึง คัมภีร์สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๕๐ หน้าที ๗๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙.

(๓) การระบุหมายเลขคัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย

การอ้างอิงอรรถกถาภาษาไทย แจ้งคำย่อคัมภีร์/เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.อ. (ไทย) ๑/๒/๘๙ หมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๒ หน้าที ๘๙ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๒๕.